

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่นิสิตนักศึกษาวิทยาลัยวิชาการศึกษา เมื่อวันที่ 8 มกราคม พ.ศ. 2510 ณ หอประชุมวิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในรัชกาลปัจจุบันได้พระราชทานพระบรมราโชวาทแก่นิสิตนักศึกษานี้ เข้ารับพระราชทานปริญญาบัตร มีใจความตอนหนึ่งว่า

...ขอให้ท่านตระหนักว่า ความเจริญหรือความเสื่อมของชาตินั้นขึ้นอยู่กับการศึกษาของประชาชน ผลการอบรมเยาชนของท่านถือได้ว่าเป็นเครื่องกำหนดอนาคตของบ้านเมืองโดยแท้ เมื่อท่านได้เลือกหน้าที่ของท่านแล้ว ท่านต้องพยายามทำทั้งด้วยกาย และด้วยใจโดยเต็มกำลัง เพื่อให้สำเร็จผลสมบูรณ์ให้สมกับหน้าที่อันสำคัญ...

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ยังได้พระราชทานพระบรมราโชวาทแก่คณะข้าราชการที่รับผิดชอบต่อการศึกษานี้กักตัญ และข้าราชการกรมการฝึกหัดครู ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2513 มีใจความตอนหนึ่งว่า

...ขอให้ทุกคนพยายามรักษาความศักดิ์สิทธิ์ของการเป็นครู แล้วถ่ายทอดให้แก่ครูที่ฝึกหัดอยู่เท่าที่จะทำได้ เพื่อให้บ้านเมืองเป็นบ้านเมือง ให้ประชาชนพลเมืองเป็นคน ก็มีความรู้และมีจิตใจสูง ไม่เบียดเบียนกัน จะทำให้ส่วนรวมอยู่ได้เป็นปึกแผ่น ทั้งครูทั้งหลายก็จะนับได้ว่าได้ทำหน้าที่อย่างกล้าหาญ อย่างฉลาด...

พระบรมราโชวาทดังที่ได้อัญเชิญมากล่าวไว้นี้ ย่อมชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษาของประชาชนและการอบรมสั่งสอนของครูที่มีผลต่อความเจริญหรือความเสื่อมของชาติ ความมั่นคงของบ้านเมืองและความสงบสุขของประชาชนโดยส่วนรวม และในสมัยที่กำลังมีการเร่งรัดพัฒนา

ประเทศในทุกๆด้านอย่างเช่นในสมัยปัจจุบันนี้ การศึกษาก็ยังได้รับการพิจารณาให้มีความสำคัญมากขึ้นในฐานะที่เป็นเครื่องมือสำหรับพัฒนาคน อันเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการพัฒนาประเทศ ดังนั้นในการพัฒนาประเทศไม่ว่าจะเป็นทางด้านเศรษฐกิจหรือทางด้านสังคม ทุกฝ่ายต่างก็มุ่งระดมความหวังว่า การศึกษาจะเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาประสิทธิภาพของพลเมือง อีกทั้งสามารถเปลี่ยนแปลงสังคมให้ดีขึ้น และการที่จะให้การศึกษายังเกิดผลตามความมุ่งหมายดังกล่าว ก็อยู่ที่ครู¹ ความสำคัญของครูได้เป็นที่ตระหนักและยอมรับกันมาเป็นเวลานานแล้ว แต่ก่อนครูได้รับการยกย่องว่าเป็นสถาบันชั้นสูงที่เคารพยำเกรงของคนไทยทั้งปวง² ประเทศไทยเคยเกิดคำว่า ครูเป็นผู้นำบุคคลที่ควรเคารพกราบไหว้ เพราะเป็นผู้มีพระคุณอย่างยิ่ง หากไม่มีครูแล้วก็ไม่มีการจะถ่ายทอดวิชาความรู้ให้แก่คนไร้สัญชาติ และเป็นดูทางก้าวหน้าในชีวิตอันเป็นเหตุให้มีหน้าตาและฐานะในสังคมอยู่ได้³ โครงการศึกษา พ.ศ. 2441 ซึ่งประกาศใช้ในสมัยรัชกาลที่ 5 และนับเป็นโครงการขั้นแรกที่ได้วางรูปการลงเป็นหลักฐานสำหรับการจัดการศึกษาของชาติ⁴ ก็ได้กล่าวถึงความสำคัญของครูไว้ดังนี้

¹อารี สัตหะวดี, "การฝึกหัดครู อดีต-ปัจจุบัน-อนาคต" ศูนย์ศึกษา (มกราคม - มีนาคม, 2516), หน้า 29.

²ศีกฤทธิ ปราโมท, ม.ร.ว. "ความคิดเดิมเกี่ยวกับครู" ขอคิดฝึกหัดครูจากการสัมมนา สอ. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2517), หน้า 201.

³อมร รักษาศักดิ์, "การพัฒนาสถาบันทางสังคม" พิธีอภิวัตน์วชิราภิวัตน์ครบ 60 ปี ศาสตราจารย์มาอัย หุวนันท์ และศาสตราจารย์คุณหญิงอุบล หุวนันท์ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์, 2514), หน้า 91.

⁴ศึกษาธิการ, กระทรวง. ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2435 - 2507 (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2507), หน้า 147.

...การศึกษาในปัจจุบันนี้และในอนาคตก็ยังคงครูเป็นที่ตั้ง ครูก็แล้วทำให้การศึกษา
เล่าเรียนนี้ การใหญ่ของกรมศึกษาธิการก็คือ เปิดหลักสูตรให้แล้วเป็นทางจริงๆที่จะให้
การศึกษาเล่าเรียนในบ้านเมืองดำเนินไปสู่ทางเจริญ เพราะฉะนั้น ในการที่จะสร้าง
และตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูอาจารย์เป็นที่แรก และเป็นการศึกษาของกรมศึกษาธิการ
ที่จะทำการนี้...⁵

จะเห็นได้ว่า เมื่อเริ่มมีการปฏิรูปการศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 5 ก็เป็นที่ยอมรับกันว่า
ครูเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งในการปฏิรูป ในแผนการศึกษาชาติต่อมาทุกแผนก็กล่าวถึงครูควบคู่ไปกับการ
จัดการศึกษากว้าง และในสมัยที่มีการเร่งรัดพัฒนาประเทศโดยเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504
เป็นต้นมา การพัฒนาครูก็เป็นส่วนสำคัญยิ่งในแผนพัฒนาการศึกษาซึ่งเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่ง
ในแผนพัฒนาประเทศ ความสำคัญของครูได้เป็นที่ยอมรับและตระหนักมาตลอดทุกยุคทุกสมัย จนถึง
กับมีผู้กล่าวว่า อนาคตของประเทศชาตินั้น อยู่ในกำมือของครูอยู่ด้วยส่วนหนึ่ง⁶

เนื่องจากครูมีบทบาทสำคัญต่อความเจริญหรือความเสื่อมของประเทศ จึงสมควร
อย่างยิ่งที่จะต้องหาทางพัฒนาอาชีพครูให้มีความเจริญก้าวหน้าและมั่นคง เพื่อให้ครูได้สามารถ
ปฏิบัติภารกิจหน้าที่ของตนอย่างมีประสิทธิภาพบังเกิดผลดีต่อประเทศโดยรวม ในปัจจุบัน
มีผู้วิพากษ์วิจารณ์และแสดงความคิดเห็น เกี่ยวกับอาชีพครูกันมาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ในรัชกาลปัจจุบันก็ได้พระราชทานพระราชดำริไว้ความว่า

⁵ จักงานได้ถึงถวัลยราชสมบัติ ครบ 100 ปี ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว, คณะกรรมการ. เอกสารเรื่องจัดการศึกษาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอม-
เกล้าเจ้าอยู่หัว (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2511), หน้า 231.

⁶ เจริญผล สุวรรณโชติ, "การฝึกหัดครูกับความปลอกลัยของประเทศ"
วิทยาสาร 33 (พฤศจิกายน, 2517), หน้า 20.

...ทุกวันนี้ การปฏิบัติงานของครูบางหมู่ทำให้รู้สึกกันโดยทั่วไปว่า ครูไม่ค่อยห่วงประโยชน์ที่ควรจะห่วง หันไปห่วงยศทางตำแหน่งหวังสิทธิ และค่อนข้างร้ายคือหวังรายได้ ความหวังสิ่งเหล่านี้ ถ้าปล่อยไว้จะค่อยๆเข้ามาทำลายความเป็นครูที่ละเล็กละน้อย...⁷

นอกจากนี้ยังมีผู้แสดงความคิดเห็นอีกว่า มีคนจำนวนไม่น้อยเห็นว่าครูชั้นประถมและมัธยมเป็นครูชั้นผู้น้อย ไม่มีตำแหน่งฐานะที่น่าชมชอบ จึงไม่ทำความเคารพนบยอม โดยเฉพาะเมื่อศิษย์เรียนสูงขึ้นและก้าวไปสู่ตำแหน่งหน้าที่สูงกว่าครู⁸ นอกจากนี้ยังมีผู้คิดกันว่า ครูอาจารย์ยังคงเป็น "ปูชนียบุคคล" ดังแต่ก่อนหรือไม่ หรือเป็นเพียงแต่ "ผู้รับจ้างสอน" เท่านั้น⁹ เหล่านี้ย่อมแสดงให้เห็นได้ว่า ยังมีปัญหาและความสับสนในอาชีพครูอยู่มาก ควรที่จะมีการปรับปรุงแก้ไขเพื่อพัฒนาอาชีพครูให้ก้าวหน้ามั่นคงต่อไป ในการพิจารณาปรับปรุงแก้ไขดังกล่าวนั้น สมควรที่จะได้ศึกษาค้นคว้าวิวัฒนาการของอาชีพครูในอดีตด้วย เพราะการศึกษาถึงอดีตจะช่วยให้เกิดการจักระเบียบในการวางแผน ในลักษณะที่จะทำให้สามารถเผชิญปัญหาได้อย่างมีเหตุผลขึ้น ฉลาดขึ้น¹⁰ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการวางแผนดำเนินงานและการแก้ปัญหาเพื่อพัฒนาอาชีพครูต่อไป นอกจากนี้ เมื่อคำนึงถึงว่า ประเทศไทยจัดการศึกษาในรูปของการศึกษาแบบใหม่ ซึ่งเป็นการศึกษาที่ตั้งอยู่บนรากฐานหรือหลักวิชาการที่มั่นคง 4 ประการ คือ

⁷พระบรมราชาธิราชพระราชนานแกลคณะครูอาวุโสที่เข้าเฝ้ารับพระราชทานเครื่องหมายเชิดชูเกียรติ ณ ศาลาศิวาลัย เมื่อวันอังคารที่ 9 ตุลาคม พ.ศ. 2516.

⁸อมร รัชศาสตร์, เรื่องเคิม หน้า 92.

⁹สุกิจ เหล่าสุนทร, "คำขวัญ" สืบค้นแห่งการก้าวหน้า มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก (พระนคร : โรงพิมพ์พิเศษ, 2517).

¹⁰มาลัย หุวะนันท, ที่ระลึกวัยวุฒิบริบูรณ์ครบ 60 ปี ศาสตราจารย์มาลัย หุวะนันท และศาสตราจารย์คุณหญิงอุบล หุวะนันท (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์, 2514), หน้า 1.

1. รากฐานทางจิตวิทยา (Psychological Foundation)
2. รากฐานทางวิชาปรัชญา (Philosophical Foundation)
3. รากฐานทางวิชาสังคมวิทยา (Sociological Foundation)
4. รากฐานทางวิชาประวัติศาสตร์ (Historical Foundation)¹¹

สำหรับรากฐานการศึกษาทางวิชาประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับอาชีพครูนั้น ยังมีผู้ศึกษาค้นคว้ากันน้อยมาก หากได้มีการศึกษากันมากขึ้นแล้ว ก็จะเป็นรากฐานอันมั่นคงสำหรับการพัฒนาอาชีพครู ทั้งในสถานภาพและบทบาท และในฐานะที่เป็นวิชาชีพชั้นสูง เพื่อจะก่อให้เกิดการวิวัฒนาการในแต่ละด้านสำหรับเป็นพื้นฐานหรือแนวทางในการพัฒนาอาชีพครูต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 5 ประการคือ

1. เพื่อวิเคราะห์ความเป็นมาเกี่ยวกับสถานภาพและบทบาทของอาชีพครูในประเทศไทย และเปรียบเทียบในแต่ละสมัย
2. เพื่อประมวลข้อมูลเกี่ยวกับวิวัฒนาการ ของอาชีพครูในฐานะวิชาชีพชั้นสูง
3. เพื่อศึกษาปัญหาเกี่ยวกับอาชีพครูในสถานการณ์ปัจจุบัน
4. เพื่อศึกษาแนวโน้มของอาชีพครูในอนาคต
5. เพื่อเป็นแนวทางสำหรับผู้บริหารการศึกษา ครู อาจารย์ ในการปรับปรุงเพื่อพัฒนาอาชีพครู

---

¹¹สาโรช บัวศรี, พุทธศาสนากับการศึกษาแผนใหม่ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2510), หน้า 4.

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง "พัฒนาการของอารีพครูในประเทศไทย" นี้ จะศึกษาค้นคว้าเฉพาะในเรื่องเหล่านี้ คือ

1. ความเป็นมาของอารีพครูในประเทศไทยในช่วงระยะเวลาตั้งแต่ พ.ศ. 1781-2518
2. มุ่งศึกษาค้นคว้าในประเด็นสำคัญต่อไปนี้
  - 2.1 สถานภาพและบทบาทของครู
  - 2.2 วิชาการศึกษาในฐานะวิชาชีพชั้นสูง
  - 2.3 แนวโน้มของอารีพครูในอนาคต

นิยามของคำต่างๆที่ใช้ในการวิจัย

คำจำกัดความต่อไปนี้ ใช้เฉพาะการวิจัยครั้งนี้เท่านั้น คือ

"ครู" ในสมัยการศึกษาแผนโบราณ (พ.ศ. 1781 - 2414) หมายถึงบุคคลซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้สอนหนังสือ และอบรมศีลธรรมจรรยาแก่เด็ก ส่วนในสมัยการศึกษาแผนใหม่ (พ.ศ. 2414 - 2519) หมายถึง บุคคลซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้สอนในสถานศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ หรือในสถานศึกษาที่อยู่ในความควบคุมของกระทรวงศึกษาธิการ หรือบุคคลที่สังกัดอยู่ในองค์กรอื่นๆ ที่ทำหน้าที่เป็นผู้สอน และได้รับเงินเดือนประจำ

"สถานภาพ" หมายถึง สถานะตำแหน่งของครูในสังคมที่ได้จากการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของครู

"บทบาท" หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่ในการสอนและอบรมศิษย์

"วิชาชีพชั้นสูง" หมายถึงวิชาชีพที่มีลักษณะสำคัญ 3 ประการคือ

1. เป็นวิชาเฉพาะระดับสูงซึ่งต้องมีการฝึกอบรมถึงระดับปริญญาตรี
2. มีสมาคมวิชาชีพ
3. มีจรรยาบรรณ

เป็นอย่างน้อย

ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย

1. ผลการวิจัยจะเป็นแนวทางสำหรับผู้บริหารการศึกษา ครู อาจารย์ ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องกับอาชีพครู ในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาอาชีพครูต่อไป
2. ผลการวิจัยจะเป็นเอกสารประกอบการค้นคว้า สำหรับนิสิตนักศึกษา ครู อาจารย์ และผู้ที่สนใจเกี่ยวกับการศึกษาและอาชีพครูทั่วไป

วิธีดำเนินการวิจัย

ดำเนินการวิจัยตามระเบียบวิธีเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Method) คือ

1. ศึกษาเรื่องพัฒนาการของอาชีพครูในประเทศไทย จากวิทยานิพนธ์หนังสือเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ประวัติบุคคล วารสารทั้งภาษาไทยและต่างประเทศ เอกสารของทางราชการ บันทึก กฎ ระเบียบ คำสั่ง โดยค้นคว้าจากห้องสมุดของสถาบันการศึกษาต่างๆ
2. สัมภาษณ์บุคคลบุคคลที่เกี่ยวข้องกับอาชีพครูในระบอบประดอม มัชยมและอุดมศึกษา
3. รวบรวมข้อมูลที่ใ้จากการค้นคว้า จากเอกสารและการสัมภาษณ์ เรียบเรียงเขียนเป็นวิทยานิพนธ์

ลำดับชั้นในการเสนอผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้จัดลำดับชั้นของการเสนอผลการวิจัย โดยแบ่งออก 7 บท ดังนี้

บทที่ 1 บทนำ กล่าวถึง ความเป็นมาของปัญหา วัตถุประสงค์ของการวิจัย ขอบเขตของการวิจัย นิยามของคำต่างๆที่ใช้ในการวิจัย ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย และวิธีดำเนินการวิจัยตามลำดับ

บทที่ 2 เอกสารอ้างอิงและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แบ่งออกเป็น 6 ตอน คือ ประวัติการจัดการศึกษาไทย ประวัติการฝึกหัดครู สถาบันอาชีวศึกษา สถานภาพและบทบาทของครู และลักษณะวิชาชีพชั้นสูง

บทที่ 3 สถานภาพและบทบาทของครูสมัยการศึกษาแผนโบราณ (พ.ศ. 1781 - 2414) กล่าวถึง พุทธศาสนากับการศึกษาแผนโบราณ สภาพการเรียนการสอนในวัด สถานภาพของครูและบทบาทของครู

บทที่ 4 สถานภาพและบทบาทของครูสมัยการศึกษาแผนใหม่ (พ.ศ. 2414 - 2519) ในบทนี้ได้แยกกล่าวออกเป็น 3 ตอนด้วยกันคือ ตอนที่ 1 ระเบียบเริ่มจัดการศึกษาแผนใหม่ (พ.ศ. 2414 - 2453) ตอนที่ 2 ระยะเวลาจัดการศึกษา (พ.ศ. 2453 - 2475) และ ตอนที่ 3 ระยะเวลาปกครองระบอบประชาธิปไตย (พ.ศ. 2475 - 2519)

บทที่ 5 พังนาการของอาชีวศึกษาในฐานะวิชาชีพชั้นสูง กล่าวถึงประวัติของการฝึกหัดครู สมาคมวิชาชีพครูและจรรยาบรรณครู

บทที่ 6 แนวโน้มของอาชีวศึกษาในอนาคต จะได้กล่าวถึงแนวโน้มของอาชีวศึกษา ในด้านสถานภาพและบทบาท องค์การอาชีวศึกษา การบริหารงานบุคคลสำหรับครู และการพัฒนาไปสู่อาชีพชั้นสูง

บทที่ 7 สรุปผลการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ จะได้กล่าวโดยสรุปถึง วัตถุประสงค์ของการวิจัย ผลการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ

ในส่วนสุดท้ายของการวิจัยนี้ เป็นบรรณานุกรม และภาคผนวกต่างๆ